

ПЕДАГОГІКА

УДК ((377+378):373.2):130.123.4
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/95-3-36>

Олена РОГОВА,
orcid.org/0000-0001-5498-6897
кандидат філософських наук, доцент,
професор кафедри філософії
Комунального закладу вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти»
Дніпропетровської обласної ради»
(Дніпро, Україна) rogovaeg69@gmail.com

Наталія МІХІНА,
orcid.org/0000-0001-7555-9448
старший викладач кафедри дошкільної та початкової освіти
Комунального закладу вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти»
Дніпропетровської обласної ради»
(Дніпро, Україна) mihina@gmail.com

ПІДГОТОВКА ВИХОВАТЕЛЯ ДОШКІЛЛЯ ДО ДУХОВНО-ЦІННІСНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ: ПРОГАЛИНА ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

У статті проведено комплексний аналіз підготовки вихователів закладів дошкільної освіти до духовно-ціннісного розвитку дітей раннього віку в сучасній Україні. Виявлено суттєвий дисбаланс між високим рівнем інструментально-методичної підготовки педагогів дошкільля та недостатнім формуванням їхньої ціннісно-духовної компетентності. Сучасні освітні програми підготовки вихователів закладів дошкільної освіти здебільшого орієнтовані на опанування педагогічних технологій, психолого-педагогічних навичок, організаційних умінь та методик розвитку мовлення, пізнавальної та емоційної сфери дитини, тоді як духовно-моральний аспект розвитку дітей дошкільного віку розглядається фрагментарно або маргіналізовано. Критичними проблемами є відсутність у системі підготовки вихователів закладів дошкільної освіти окремих курсів із педагогіки духовності та моральної рефлексії, побоювання з боку педагогів відкрито обговорювати з дітьми окремі аспекти сенсо-життєвих питань, відповідно до вікових особливостей вихованців, приділяти увагу проблематиці проявів добра і зла, співпереживання та байдужості, свободи й відповідальності, правди і кривди, а також високий ризик професійного вигорання через брак внутрішньої ціннісної опори та слабе усвідомлення педагогічної місії. У статті обґрунтовано, що впровадження спеціалізованих курсів із духовно-ціннісної педагогіки та практичних методів підтримки духовно-ціннісного та морального розвитку дітей дошкільного віку сприятиме формуванню цілісної професійної ідентичності самого вихователя, розвитку його здатності до морального судження та ефективної педагогічної взаємодії. Доведено, що духовно-етичний компонент має бути органічною складовою професійної підготовки педагога, а не факультативним доповненням до навчальних планів, що забезпечить вихователям готовність до гармонійного і ціннісно орієнтованого розвитку дітей дошкільного віку, створення безпечного емоційного простору та ефективного педагогічного супроводу дошкільля у складних та мінливих соціокультурних умовах сучасної України.

Ключові слова: дошкільна освіта, духовне виховання, підготовка вихователя, педагогіка духовності, ціннісна компетентність, моральний розвиток дитини.

Olena ROHOVA,*orcid.org/0000-0001-5498-6897**PhD in Philosophy, Associate Professor;**Professor at the Department of Philosophy**Municipal Institution of Higher Education “Dnipro Academy of Continuing Education”**of the Dnipropetrovsk Regional Council**(Dnipro, Ukraine) rogovaeg69@gmail.com***Natalia MIKHINA,***orcid.org/0000-0001-7555-9448**Senior Lecturer at the Department of Preschool and Primary Education**Municipal Institution of Higher Education “Dnipro Academy of Continuing Education”**of the Dnipropetrovsk Regional Council**(Dnipro, Ukraine) mihina@gmail.com*

PREPARING EARLY CHILDHOOD EDUCATORS FOR CHILDREN’S SPIRITUAL AND VALUE DEVELOPMENT: A GAP IN TEACHER EDUCATION

The article provides a comprehensive analysis of the preparation of preschool educators for fostering the spiritual and value-based development of young children in contemporary Ukraine. A significant imbalance is identified between the high level of instrumental and methodological training of early childhood educators and the insufficient formation of their spiritual and value-oriented competence. Current teacher education programs for preschool institutions are primarily focused on mastering pedagogical technologies, psychological and pedagogical skills, organizational abilities, and methods for developing children’s speech, cognitive, and emotional domains, while the spiritual and moral aspects of preschool children’s development are addressed fragmentarily or remain marginalized. Critical challenges include the absence of specialized courses in the pedagogy of spirituality and moral reflection within teacher education programs, educators’ reluctance to openly discuss age-appropriate existential issues with children, including manifestations of good and evil, empathy and indifference, freedom and responsibility, truth and injustice, as well as a high risk of professional burnout resulting from a lack of internal value-based support and insufficient awareness of the pedagogical mission. The article substantiates that the introduction of specialized courses in spiritual and value-oriented pedagogy, along with practical methods for supporting the spiritual, value-based, and moral development of preschool children, will contribute to the formation of a holistic professional identity of educators, enhance their moral reasoning, and improve the effectiveness of pedagogical interaction. It is demonstrated that the spiritual and ethical component should constitute an integral part of professional teacher training rather than an optional addition to curricula, ensuring educators’ readiness to support the harmonious and value-oriented development of preschool children, create a safe emotional environment, and provide effective pedagogical guidance under the complex and changing sociocultural conditions of contemporary Ukraine.

Key words: *preschool education, spiritual education, teacher preparation, pedagogy of spirituality, value-based competence, moral development of the child.*

Постановка проблеми. Сучасна дошкільна освіта в Україні перебуває в умовах глибоких суспільних, культурних і екзистенційних трансформацій, зумовлених як глобальними процесами модернізації освіти, так і драматичними викликами воєнного часу. У цих обставинах особливої актуальності набуває проблема духовного виховання дитини дошкільного віку, адже саме в ранньому дитинстві закладаються базові уявлення про добро і зло, формується довіра до світу, здатність до співпереживання, морального вибору та осмислення власного досвіду. Духовність у дошкільному віці не зводиться до засвоєння певних норм поведінки чи правил соціальної взаємодії, а виступає внутрішнім виміром становлення особистості, що проявляється у ставленні дитини до себе, до іншого та до навколишнього світу. У нормативно-правових документах, які регламентують діяльність закладів дошкіль-

ної освіти в Україні, декларується цілісний підхід до розвитку дитини, що передбачає гармонійне поєднання інтелектуального, емоційного, соціального та морально-ціннісного розвитку. Зокрема, Державний стандарт дошкільної освіти акцентує увагу на необхідності формування в дітей гуманістичних цінностей, моральної чутливості, відповідальності та здатності до співжиття з іншими. Однак реалізація цих положень значною мірою залежить від особистості вихователя, його світоглядної позиції, внутрішніх ціннісних орієнтирів і готовності брати на себе відповідальність за духовний вимір освітнього процесу. Разом із тим система професійної підготовки вихователів дошкільля у закладах вищої педагогічної освіти залишається переважно зорієнтованою на формування методичної, технологічної та психологічної компетентності. Майбутніх педагогів навчають організувати освітній процес,

застосовувати сучасні методики, володіти інструментами педагогічної діагностики, проте значно менше уваги приділяється осмисленню духовно-етичних засад професії вихователя. У результаті формується фахівець, який добре підготовлений до виконання функціональних обов'язків, але не завжди усвідомлює себе як суб'єкта духовного виховання дитини. Особливо гостро ця проблема виявляється в ситуаціях, коли діти стикаються з екзистенційними переживаннями: страхом, втратою, почуттям небезпеки, питаннями справедливості та сенсу. У таких умовах вихователь опиняється перед викликом, до якого його професійна підготовка часто не готова: як говорити з дитиною про складні моральні переживання, не нав'язуючи власних поглядів, але й не уникаючи відповідальності за ціннісний супровід розвитку особистості. Неготовність педагогів торкатися тем добра і зла, сенсу життя, співчуття та відповідальності нерідко зумовлена як відсутністю теоретичної підготовки, так і побоюванням порушити принцип світськості освіти. Водночас ігнорування духовного виміру в підготовці вихователя має наслідки не лише для дітей, а й для самих педагогів. Відсутність ціннісної рефлексії, внутрішньої смислової опори та глибшого усвідомлення сенсу професійної діяльності сприяє емоційному вигоранню, зниженню фахової мотивації та формалізації освітньої взаємодії. У цьому контексті духовність постає не як додатковий елемент професійної компетентності, а як важливий ресурс особистісної й професійної стійкості вихователя. Отже, між задекларованими цілями духовно-морального розвитку дитини та реальною системою підготовки вихователів дошкільньої освіти існує суттєва суперечність. Її подолання потребує теоретичного осмислення ролі духовності в професійній діяльності вихователя та перегляду підходів до змісту педагогічної освіти.

Аналіз досліджень. Аналіз сучасних наукових і програмних джерел засвідчує актуальність проблеми духовно-морального розвитку дітей дошкільнього віку, водночас виявляючи недостатню увагу до підготовки вихователя як ключового суб'єкта цього процесу. У статті Л. Петренко окреслено основні напрями духовно-морального виховання дітей у закладах дошкільньої освіти, зокрема формування гуманістичних цінностей, моральних почуттів і соціальної відповідальності (Петренко, 2021). Водночас питання спеціальної ціннісної підготовки педагога розглядається опосередковано, без аналізу змісту педагогічної освіти. Програма «Духовно-моральне виховання дітей дошкільнього віку на християнських цінностях» пропонує цілісний зміст і методичний

інструментарій для роботи з дітьми (Богуш та ін., 2019). Однак вона зосереджена переважно на організації освітнього процесу, залишаючи поза увагою питання готовності вихователя до роботи з морально-екзистенційною проблематикою. У дослідженні Г. Шкляєвої та Т. Яценко духовне виховання розглядається крізь призму формування відповідальності дошкільників (Шкляєва, Яценко, 2023), проте педагог постає радше як організатор виховних впливів, ніж як носій цінностей і духовного прикладу. Теоретичні засади духовного виховання висвітлено у праці О. Цибулько, де проаналізовано православну педагогічну традицію формування духовної особистості (Цибулько, 2019). Однак дослідження має переважно концептуальний характер і не інтегрується безпосередньо у сучасні програми підготовки вихователів.

На відміну від українських праць, міжнародні дослідження акцентують увагу на суб'єктній позиції педагога. J. Mata-McMahon, M. Haslip та D. Schein підкреслюють залежність підтримки дитячої духовності від особистісної і професійної підготовки вихователя (Mata-McMahon et al., 2018). K. Evans-Amalu та співавтори доводять, що включення духовно-рефлексивних практик у підготовку педагогів сприяє зниженню професійного вигорання та підвищенню якості педагогічної взаємодії (Evans-Amalu et al., 2021). У книзі J. Mata-McMahon і P. Escarfuller «Children's Spirituality in Early Childhood Education» духовність дитини розглядається як невід'ємна складова цілісного розвитку, а підготовка педагога – як ключова умова її підтримки (Mata-McMahon, Escarfuller, 2023). Отже, огляд публікацій засвідчує, що в українському науково-педагогічному дискурсі духовно-ціннісне виховання дошкільників розглядається переважно на рівні програмних цілей і змісту роботи з дітьми, тоді як проблема цілісної духовно-ціннісної підготовки вихователя залишається недостатньо опрацьованою. Це дає підстави розглядати підготовку педагогів дошкільця до духовного виховання як суттєвий недолік сучасної педагогічної освіти в Україні.

Метою статті є виявлення та оцінка недоліків у підготовці педагогів дошкільних закладів щодо формування духовно-ціннісного розвитку дітей і аргументація необхідності введення у формальну педагогічну освіту духовно-етичного компоненту.

Виклад основного матеріалу. Поняття «духовність» не тотожне лише релігійності: воно включає моральну культуру, ціннісну орієнтацію та здатність дитини осмислювати свій внутрішній світ і взаємодію з іншими людьми. Духовність розглядають як широку сферу, що охоплює самосвідо-

мість, здатність до співпереживання, формування особистісного сенсу та морально-етичні вибори. У педагогічній літературі зазначається, що духовність може бути засвоєна через такі компоненти, як етичне мислення, рефлексія, усвідомлення цінностей та врівноважена моральна позиція вихователя, яка є для дітей внутрішнім орієнтиром і прикладом моделі поведінки (Петренко, 2021).

Міжнародні дослідження підкреслюють багатоаспектну природу духовності у дітей раннього віку. Зокрема, поняття дитячої духовності включає пошук зв'язків з іншими та навколишнім світом, практики доброти, щирості й інших сталих моральних цінностей (Mata-McMahon et al., 2024).

Сучасні програми підготовки педагогів дошкільної освіти в закладах вищої педагогічної освіти переважно зорієнтовані на формування методичної, організаційної та психолого-педагогічної компетентності майбутніх вихователів. Навчальні плани акцентують увагу на засвоєнні технологій навчання і виховання, вікової психології, методик розвитку мовлення, пізнавальної активності, фізичного й емоційного розвитку дітей дошкільного віку. Такий підхід є необхідним і обґрунтованим, однак його домінування призводить до звуженого розуміння професійної ролі вихователя – передусім як виконавця освітніх технологій і нормативно визначених процедур. У цьому контексті духовно-ціннісний вимір розвитку дитини часто залишається на периферії професійної підготовки. Попри наявність у навчальних планах дисциплін загально-педагогічного та психологічного спрямування, питання духовності, морального вибору, формування у дитини уявлень про добро і зло, відповідальність, співчуття тощо розглядаються фрагментарно й епізодично. Вони не набувають статусу системоутворюючого компонента професійної компетентності вихователя та не мають чіткого зв'язку з повсякденною педагогічною практикою.

Наслідком такого підходу є редукція духовного виховання до окремих виховних заходів, тематичних занять або святкових подій, що не забезпечує його органічного включення у щоденне життя дитини в закладі дошкільної освіти. Духовність у цьому випадку сприймається як додатковий елемент освітнього процесу, а не як його внутрішній ціннісний вимір. Водночас специфіка дошкільного віку полягає в тому, що духовне виховання реалізується не стільки через зміст занять, скільки через характер стосунків між дорослим і дитиною, атмосферу довіри, стиль спілкування, інтонації, реакції вихователя на складні ситуації та моральні дилеми.

Однак у системі підготовки майбутніх вихователів не сформованим залишається розуміння духовного виховання як процесу, що передусім опосередковується особистістю педагога. Відсутність цілеспрямованої підготовки до осмислення власної ціннісної позиції призводить до того, що педагог часто не усвідомлює себе як носія духовних орієнтирів і морального прикладу для дитини. За таких умов методична компетентність, відірвана від ціннісної рефлексії, набуває формалізованого характеру: вихователь добре володіє відповідями на запитання «як організувати» освітній процес, але поза його професійною увагою залишаються питання «для чого» і «якими цінностями керуватися» у взаємодії з дитиною. Особливо гостро ця проблема виявляється в нестандартних або кризових ситуаціях, які потребують від педагога не лише дотримання інструкцій, а й самостійного морального судження. За відсутності внутрішньої ціннісної «якірної» точки вихователь змушений орієнтуватися переважно на зовнішні регламенти, стандарти й алгоритми, що істотно обмежує його здатність до гнучкої, гуманістично вмотивованої педагогічної взаємодії.

Суттєвим чинником зазначеної проблеми є відсутність у структурі педагогічної освіти спеціалізованих курсів із педагогіки духовності та етики. Освітні програми у педагогічних закладах освіти, як правило, не передбачають окремих дисциплін, спрямованих на осмислення духовності як педагогічного феномена. Теоретичні блоки, пов'язані з моральністю чи етичними аспектами педагогічної діяльності, зазвичай інтегруються у філософські, загально-педагогічні або психологічні курси, однак не мають системного продовження у практичній підготовці майбутніх вихователів. Як наслідок, випускники педагогічних програм не отримують цілісної концептуальної бази, яка дозволила б їм усвідомити духовність як важливий ресурс розвитку дитини та як складову власної професійної ідентичності. Недостатньо сформованою залишається й потреба у професійній рефлексії щодо ціннісних засад педагогічної діяльності. Це, своєю чергою, стримує здатність вихователів усвідомлено підтримувати морально-ціннісні стратегії виховання та відповідати на духовні запити дітей.

Зазначена суперечність особливо виразно проявляється у співвідношенні між нормативними вимогами дошкільної освіти та реальним рівнем готовності педагогів до їх реалізації. Так, Державний стандарт дошкільної освіти України (Постанова КМУ № 1557, 2025) декларує важливість формування в дітей гуманістичних цінностей, моральної чутливості, здатності до співпережи-

вання та відповідального ставлення до інших. Проте ці положення часто залишаються декларативними, оскільки система підготовки освітян не забезпечує достатнього рівня теоретичного осмислення і практичної готовності до реалізації духовно-морального виховання у повсякденній діяльності закладу дошкільньої освіти. Таким чином, у підготовці вихователів дошкільця спостерігається системний дисбаланс між методичною підготовленістю та ціннісно-духовною складовою професійної компетентності. Подолання цього дисбалансу потребує перегляду змісту педагогічної освіти, зокрема включення духовно-етичного виміру як органічної, а не факультативної складової підготовки майбутнього вихователя.

Однією з найменш артикульованих, але водночас найглибших проблем сучасної дошкільньої освіти є страх педагогів торкатися екзистенційних і моральних тем у взаємодії з дітьми. Уникання відвертого й усвідомленого обговорення питань сенсу, добра і зла, справедливості, співпереживання та морального вибору часто зумовлене побоюваннями щодо «правильності» або «нейтральності» таких тем у світському освітньому контексті. Педагоги остерігаються бути звинуваченими у нав'язуванні власних поглядів, порушенні принципу світськості освіти або виході за межі професійної компетентності. Відсутність чітких орієнтирів у фаховій підготовці щодо того, як працювати з духовно-моральною проблематикою, посилює цю невпевненість. Майбутніх вихователів, як правило, не навчають педагогічно коректних способів говорити з дітьми про складні життєві переживання, моральні дилеми чи екзистенційні питання, які неминуче виникають у дитячому досвіді. У результаті вихователь обирає стратегію мовчання або формального реагування, уникаючи глибшого осмислення ситуацій, що потребують ціннісного супроводу. Особливо проблематичним є те, що така стратегія сприймається як «нейтральна» або «безпечна», хоча насправді вона має виразний виховний ефект. Мовчання дорослого не є ціннісно нейтральним: воно транслює дитині сигнал про те, що певні переживання або питання не мають значення, не заслуговують на увагу або є «неприйнятними» для обговорення. І замість підтримки морального розвитку дитини формується досвід емоційної ізоляції та знецінення внутрішнього світу.

Неготовність педагогів говорити про добро і зло також призводить до спрощеного, нормативного підходу до морального виховання. Моральні норми подаються як зовнішні правила, яких потрібно дотримуватися, а не як внутрішньо пережиті цін-

ності. Дитина засвоює, що «так правильно», але не отримує можливості осмислити, чому саме певні вчинки є добрими чи поганими, і як її власні почуття та наміри пов'язані з моральним вибором. Такий підхід істотно обмежує можливості дітей для формування особистісної позиції та набуття реального морального досвіду через переживання і діяльність. У дошкільньому віці саме емоційно забарвлений досвід, спільне проживання ситуацій, співпереживання і діалог з дорослим є ключовими механізмами духовного розвитку. Коли ці можливості не реалізуються, моральне виховання втрачає свою глибинну основу і зводиться до зовнішнього контролю поведінки. У сучасних умовах, зокрема в контексті воєнного досвіду, страх педагогів говорити з дітьми про складні теми набуває особливої гостроти. Діти стикаються з питаннями втрати, небезпеки, несправедливості, страху й відповідальності значно раніше, ніж це передбачалося традиційними уявленнями про дошкільній вік. У таких ситуаціях уникання морально-екзистенційних тем позбавляє дитину можливості отримати підтримку, осмислити власні переживання і знайти внутрішні ресурси для подолання тривоги.

Отже, страх говорити про сенс, добро і зло є не лише індивідуальною проблемою окремих педагогів, а системним наслідком дефіциту духовно-етичної складової у підготовці вихователів дошкільньої освіти. Подолання цього страху можливе лише за умови цілеспрямованої підготовки педагогів до роботи з ціннісними питаннями, розвитку їхньої професійної рефлексії та усвідомлення духовного виміру власної педагогічної відповідальності.

Наступним проблемним аспектом у підготовці вихователя до духовно-ціннісного розвитку дитини є емоційне вигорання педагогів дошкільньої освіти, яке дедалі частіше розглядається не лише як психологічна проблема, пов'язана з перевантаженням або стресом, а як глибша духовно-ціннісна криза професійної ідентичності вихователя. У сучасних умовах педагог перебуває в ситуації постійної емоційної напруги, високої відповідальності та соціальних очікувань, що поєднуються з обмеженими ресурсами підтримки та визнання. Відсутність внутрішніх смислових орієнтирів у професійній сфері значно посилює ризик вигорання, перетворюючи педагогічну працю на механічне виконання функцій.

Особливість дошкільньої освіти полягає в її високій емоційній насиченості: вихователь постійно взаємодіє з дітьми, які потребують уваги, емпатії, терпіння та стабільної емоційної присутності дорослого. За умови недостатньої ціннісної

підготовки педагог не має внутрішніх механізмів відновлення і часто змушений компенсувати емоційні витрати за рахунок особистісних ресурсів. З часом це призводить до хронічної втоми, зниження чутливості до переживань дітей, формалізації взаємодії та втрати професійної мотивації.

У структурі педагогічної освіти проблема емоційного вигорання зазвичай розглядається фрагментарно – як аспект педагогічної психології або менеджменту стресу. Водночас ігнорується той факт, що глибинною причиною вигорання часто є не лише надмірне навантаження, а втрата сенсу педагогічної діяльності. Коли вихователь не усвідомлює духовного виміру своєї професії, не бачить у ній ціннісної місії, не відчуває фінансової підтримки, як визнання значущості його роботи, сама діяльність втрачає внутрішню мотиваційну основу і стає джерелом постійного емоційного виснаження. Емоційне вигорання безпосередньо впливає на якість духовного виховання дітей. Педагог, який перебуває в стані внутрішнього виснаження, не здатний бути емоційно відкритим, чуйним і присутнім у взаємодії з дитиною. Він уникає складних розмов, не готовий до співпереживання і часто несвідомо транслює дітям байдужість або емоційну дистанцію. Таким чином, духовна криза педагога відтворюється у виховному процесі, формуючи у дітей дефіцит довіри, емоційної безпеки та ціннісної орієнтації. У сучасному українському контексті проблема емоційного вигорання педагогів набуває особливої гостроти. Соціальні потрясіння, воєнний досвід, нестабільність і тривога посилюють психологічне навантаження на педагогів, які змушені не лише виконувати професійні обов'язки, а й бути емоційною опорою для дітей у кризових умовах. За відсутності духовно-ціннісної підготовки та системної підтримки це навантаження стає надмірним і призводить до професійного виснаження. Саме тому, емоційне вигорання педагогів дошкільної освіти слід розглядати як симптом ширшої проблеми – дефіциту духовно-етичної складової в системі підготовки вихователів. Формування здатності усвідомлювати сенс педагогічної діяльності, працювати з власними цінностями та внутрішніми переживаннями є необхідною умовою не лише професійної стійкості педагога, а й ефективного духовного виховання дітей дошкільного віку.

Одним із ключових напрямів подолання виявлених прогалин у підготовці майбутніх вихователів дошкільної освіти є цілеспрямоване введення в освітні програми закладів педагогічної освіти окремих курсів із духовно-ціннісної педагогіки та морального виховання. Такий крок відповідає

сучасним запитам суспільства, яке очікує від педагога не лише фахової підготовки, а й здатності бути носієм гуманістичних цінностей, моральних орієнтирів і духовної стійкості.

Наявні навчальні плани підготовки вихователів здебільшого формуються за принципом інструментальної доцільності: вони орієнтовані на засвоєння методик, технологій і стандартів освітньої діяльності. У цій логіці духовно-ціннісний вимір або розчиняється в загально-педагогічних дисциплінах, або взагалі залишається поза межами системної підготовки. Введення окремого курсу з педагогіки духовності дозволяє подолати фрагментарність і надати духовно-моральному вихованню статус повноцінного компонента професійної освіти. Зміст такого курсу має бути побудований на міждисциплінарних засадах і включати, передусім, концептуальні основи духовності в освіті. Йдеться не про конфесійне чи ідеологічне тлумачення духовності, а про її осмислення як універсальної людської категорії, пов'язаної зі смыслом життя, цінностями, моральною відповідальністю, здатністю до співпереживання тощо. Майбутні вихователі повинні отримати чітке уявлення про різні наукові підходи до розуміння духовності – філософські, педагогічні, психологічні, культурологічні – і усвідомити її значення для розвитку особистості дитини дошкільного віку.

Другим важливим модулем курсу має стати моральна рефлексія та самоусвідомлення вихователя. Духовне виховання неможливе без внутрішньої роботи самого педагога над власними цінностями, переконаннями та життєвими орієнтирами. У процесі професійної підготовки майбутні вихователі рідко мають можливість для осмисленої рефлексії щодо питань добра і зла, справедливості, відповідальності, свободи вибору, сенсу педагогічної діяльності. Такий навчальний модуль має створювати безпечний освітній простір для рефлексії, формувати здатність педагога усвідомлювати власні моральні позиції та їхній вплив на професійну взаємодію з дитиною.

Особливе значення має включення до курсу підготовки вихователів практичних методів підтримки духовного розвитку дитини. Майбутній вихователь повинен розуміти, що духовне становлення не зводиться до моралізаторства або абстрактних розмов. Воно реалізується через щоденну педагогічну практику: стиль спілкування, організацію гри, реагування на конфлікти, підтримку емоційних переживань дитини, створення атмосфери довіри та поваги. Ознайомлення з конкретними педагогічними прийомами – роботою з казкою, притчею, символом, моральною

ситуацією, спільним переживанням і рефлексією – дозволяє перевести духовно-ціннісний компонент із теоретичної площини в практичну.

Окремий модуль доцільно присвятити аналізу ситуацій духовних дилем і етичних суперечностей у дошкільній освіті. Педагогічна практика постійно ставить вихователя перед моральними викликами: як реагувати на агресію дитини, як поєднати вимоги правил і повагу до індивідуальності, як діяти у ситуаціях несправедливості чи конфлікту. Без відповідної підготовки педагог змушений діяти інтуїтивно або спиратися на формальні інструкції, що не завжди є ефективним. Аналіз реальних і змодельованих педагогічних ситуацій сприяє формуванню здатності до морального й відповідального вибору.

Важливо підкреслити, що введення курсу з духовно-ціннісної педагогіки має не лише освітнє, а й профілактичне значення. Усвідомлення сенсу педагогічної діяльності, робота з власними цінностями та внутрішніми ресурсами сприяють зниженню рівня емоційного вигорання, підвищенню професійної стійкості та мотивації вихователя. У цьому контексті духовно-етичний компонент підготовки виступає не додатковим навантаженням, а ресурсом підтримки особистісного і професійного розвитку педагога.

Таким чином, введення окремих курсів із духовно-ціннісної педагогіки є необхідною умовою формування цілісної професійної компетентності майбутнього вихователя. Воно дозволяє подолати розрив між методичною підготовкою і ціннісним наповненням педагогічної діяльності, забезпечуючи готовність фахівця до духовного виховання дітей у сучасному складному соціокультурному контексті.

Висновки. Підготовка вихователя дошкільньої освіти до духовного виховання дітей є важливою складовою формування цілісної педагогічної компетентності. Аналіз теоретичних джерел та освітніх програм показує, що система підготовки педагогічних кадрів має суттєві прогалини в забезпеченні майбутніх вихователів духовно-ціннісною основою, що перешкоджає ефективній реалізації завдань духовно-морального виховання у практиці ЗДО.

По-перше, сучасна підготовка вихователів дошкільця характеризується домінуванням інстру-

ментального підходу, який, попри свою необхідність, не забезпечує формування цілісної професійної ідентичності педагога. Фахова підготовка, відірвана від духовно-ціннісної рефлексії, набуває формалізованого характеру й обмежує виховний потенціал педагогічної діяльності.

По-друге, у системі педагогічної освіти спостерігається дефіцит системного осмислення духовності як педагогічного феномена. Відсутність спеціалізованих курсів із педагогіки духовності та морального виховання призводить до того, що майбутні вихователі не мають чітких орієнтирів щодо інтеграції духовно-ціннісного виміру в щоденну практику роботи з дітьми дошкільного віку.

По-третє, страх педагогів перед обговоренням питань сенсу життя, добра і зла, морального вибору у світському освітньому контексті значною мірою зумовлений браком професійної підготовки та ціннісної впевненості. У результаті духовне виховання часто зводиться до формальних заходів і не стає живим процесом особистісного зростання дитини.

По-четверте, ігнорування духовно-ціннісного виміру професійної діяльності вихователя негативно впливає не лише на якість виховання дітей, а й на психологічний стан самих педагогів. Втрата сенсових орієнтирів, емоційне виснаження та професійне вигорання дедалі частіше стають наслідком педагогічної діяльності, позбавленої внутрішньої ціннісної опори.

У цьому контексті потребує значного підсилення підготовка вихователів у сфері духовності, моральної рефлексії і етичної педагогіки, які мають бути інтегровані в систему професійної освіти. Тому впровадження курсів із духовно-ціннісної педагогіки постає як необхідна умова модернізації підготовки працівників дошкільньої освіти. Такі курси мають забезпечувати не лише теоретичне осмислення духовності, а й набуття професійного досвіду з питань духовно-морального розвитку дітей.

Отже, інтеграція духовно-етичного компонента в систему підготовки майбутніх вихователів є важливим кроком до формування педагогів, здатних забезпечити гармонійний, гуманістично орієнтований розвиток дитини дошкільного віку в умовах сучасних соціокультурних та надзвичайних викликів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Духовно-моральне виховання дітей дошкільного віку на християнських цінностях: навч. прогр. та календарно-темат. план / Богуш А. М. та ін. Київ : ВБФ «Східноєвропейська гуманітарна місія», 2019. 164 с. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/doshkilna/2021/Prohramy/25.01/Prohrama%20Dukhovno-moralne%20vykhovannya%20ditey%20doshkilnoho%20viku.pdf> (дата звернення 20.01.2025)

2. Про затвердження Державного стандарту дошкільної освіти : Постанова Кабінету міністрів України від 26 листопада 2025 р. № 1557. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1557-2025-%D0%BF#Text> (дата звернення 21.01.2025)
3. Петренко Л. Основні напрями духовно-морального виховання дітей у закладах дошкільної освіти. *Витоки педагогічної майстерності*. 2021. № 28. С. 146–152. DOI: <https://doi.org/10.33989/2075-146x.2021.28.250374>
4. Цибулько О. Православна педагогічна думка про духовність та виховання духовної особистості. *Наукові праці Вищого навчального закладу «Донецький національний технічний університет»*. 2019. № 1. С. 107-116. DOI: <https://doi.org/10.31474/2077-6780-2019-1-107-116>
5. Шкляєва Г., Яценко Т. Виховання відповідальності дошкільників у контексті духовного становлення особистості. *Гуманізація навчально-виховного процесу*. 2023. № 1(103). С.121-129. DOI: [https://doi.org/10.31865/2077-1827.1\(103\)2023.284539](https://doi.org/10.31865/2077-1827.1(103)2023.284539)
6. Evans-Amalu K., Lucey T., Lin M. Spirituality and Mindfulness Practices of Early Childhood and Elementary Preservice Teachers: A Snapshot. *Journal Of Curriculum Studies Research*. 2021. №3(2). P. 207-221. DOI: <https://doi.org/10.46303/jcsr.2021.12>
7. Mata-McMahon J., Escarfuller P. Children’s Spirituality in Early Childhood Education: Theory to Practice. London: Routledge, 2023. 154 p.
8. Mata-McMahon J., Haslip M.J., Schein D.L. How U.S. early childhood educators understand children’s spirituality: a framework of essence, origin, and action. *Early Childhood Education Journal*. 2025. 53(4). P. 973-984. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10643-024-01642-8>

REFERENCES

1. Dukhovno-moralne vykhovannia ditei doshkilnoho viku na khrystyianskykh tsinnostiakh (2019) [Spiritual and moral education of preschool children based on Christian values] : navch. prohr. ta kalendarno-temat. plan / Bohush A. M., ta in. Kyiv : VBF «Skhidnoievropeiska humanitarna misiia». 164 . URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/doshkilna/2021/Prohramy/25.01/Prohrama%20Dukhovno-moralne%20vykhovannya%20ditey%20doshkilnoho%20viku.pdf> (Last accessed: 20.01.2025) [in Ukrainian]
2. Pro zatverdzhennia Derzhavnogo standartu doshkilnoi osvity (2025) [On approval of the State Standard for Preschool Education]. Postanova Kabinetu ministriv Ukrainy vid 26 lystopada 2025 r. № 1557. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1557-2025-%D0%BF#Text> (Last accessed: 21.01.2025) [in Ukrainian]
3. Petrenko L. (2021) Osnovni napriamy dukhovno-moralnoho vykhovannia ditei u zakladakh doshkilnoi osvity [Main directions of spiritual and moral education of children in preschool education institutions]. Vytoky pedahohichnoi maisternosti. 28. 146-152. DOI: <https://doi.org/10.33989/2075-146x.2021.28.250374> [in Ukrainian]
4. Tsybulko O. (2019) Pravoslavna pedahohichna dumka pro dukhovnist ta vykhovannia dukhovnoi osobystosti [Orthodox pedagogical thought on spirituality and the cultivation of spiritual personality]. Naukovi pratsi Vyschoho navchalnoho zakladu "Donetskyi natsionalnyi tekhnichnyi universytet". 1. 107-116. DOI: <https://doi.org/10.31474/2077-6780-2019-1-107-116> [in Ukrainian]
5. Shklyaiieva H., Yatsenko T. (2023) Vykhovannia vidpovidalnosti doshkilnykiv u konteksti dukhovnoho stanovlennia osobystosti [Fostering responsibility in preschoolers in the context of spiritual development]. Humanizatsiia navchalno-vykhovnoho protsesu. 1(103). 121-129. URL: DOI: [https://doi.org/10.31865/2077-1827.1\(103\)2023.284539](https://doi.org/10.31865/2077-1827.1(103)2023.284539) [in Ukrainian]
6. Evans-Amalu K., Lucey T., Lin M. (2021) Spirituality and Mindfulness Practices of Early Childhood and Elementary Preservice Teachers: A Snapshot. *Journal Of Curriculum Studies Research*. 3(2). 207-221. DOI: <https://doi.org/10.46303/jcsr.2021.12>
7. Mata-McMahon J., Escarfuller P. (2023) Children’s Spirituality in Early Childhood Education: Theory to Practice. London: Routledge. 154.
8. Mata-McMahon J., Haslip M.J., Schein D.L. (2025) How U.S. early childhood educators understand children’s spirituality: a framework of essence, origin, and action. *Early Childhood Education Journal*. 53(4). 973-984. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10643-024-01642-8>

Дата першого надходження статті до видання: 29.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 20.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 27.03.2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

